

4.2. Потехін О.В., Ялі М.Х. Підсумки та наслідки зустрічі Д. Трампа з В. Путіним в Гельсінкі

16 липня 2018 р. у столиці Фінляндії м. Гельсінкі відбулася перша повноформатна двостороння зустріч президента США Дональда Трампа з президентом РФ Володимиром Путіним. Це була довгоочікувана подія, проте в результаті її не було підписано жодного офіційного документу і лише зроблені відповідні підсумки та оцінки зустрічі перших осіб двох держав на їх спільній прес-конференції за підсумками переговорів. Водночас прес-конференція справила неоднозначне враження на політичний істеблішмент США, держав Заходу та інших регіонів світу. За оцінками оглядачів авторитетних часописів, лінія президент США була провальною, він значно поступався своєму партнеру. Підтвердженням цього стало й те, що по поверненню до Вашингтона Д. Трамп змушений був виправдовуватися та спростовувати окремі свої заяви й оцінки, зроблені за підсумками переговорів на спільній прес-конференції.

Слід зазначити, що в Україні з певними застереженнями очікували підсумків цього саміту, особливо на тлі недавніх заяв Д. Трампа, які можна було трактувати як загрозу визнання ним російського статусу Криму. Проте головні побоювання стосувалися зовнішньополітичних кроків, що здійснив Трамп протягом кількох останніх місяців, які передували зустрічі в Гельсінкі. Вони відповідали авантюрним намірам Кремля з руйнації ліберального світового порядку та зміцнювали економічне підґрунтя його політики.

Після одностороннього рішення Трампа про вихід з «ядерної угоди» із Іраном ціна на нафту вперше за останні кілька років перевищила і утвердилася на позначці вище 70 дол. за барель. Як відомо, Іран є одним з найбільших постачальників нафти на світовий ринок і, відповідно, прямим конкурентом РФ. Особливо це стосується європейського ринку, який після укладання

угоди з адміністрацією Б. Обама став пріоритетом для Тегерану. Тим паче, що метою «ядерної угоди» Б. Обама з Іраном (яку більшість американських експертів вважають його головним успіхом на зовнішній арені за дві каденції) було не тільки нівелювання загрози ядерній безпеці в регіоні та підтримка Режиму нерозповсюдження ЯЗ в цілому, але й підриг економічної могутності РФ, (для якої нафтодолари є основним джерелом доходу бюджету, включаючи оборонний) і, як наслідок – упокорення агресивної політики Кремля на міжнародній арені, включно щодо України.

Щодо «геополітичних дивідендів» останніх рішень Д. Трампа для Кремля, тут, безумовно, головним є істотний розкол в євроатлантичній єдності, що загрожує остаточно поховати ліберальний світовий порядок, який встановився в світі після закінчення Другої світової війни. Особливо це стосується відносин з «локомотивом» ЄС – Німеччиною та її багаторічним канцлером Ангелою Меркель, яка з 2014 року є головним архітектором і «охоронцем» антиросійських санкцій ЄС.

Починаючи з травня 2018 р., Трамп завдав фактично потрійний удар по євроатлантичній єдності. По-перше, це вже згадане рішення вийти з ядерної угоди з Іраном, проти якого виступали всі європейські учасники угоди, які зараз усіма силами намагаються її врятувати.

Другим істотним ударом було введення мит на європейську та канадську сталь і алюміній, починаючи з 1 червня, які загрожують повномасштабною торгівельною війною з найближчими партнерами по НАТО (щоправда, тут розпочалися зустрічні процеси, які можуть її загальмувати).

Але головне для України те, що політика Д. Трампа спровокувала Францію і Німеччину – учасників Нормандського формату, підписантів й гарантів виконання Мінських угод на маневри й «загравання» з В. Путіним. Наочним прикладом цього став, зокрема, виступ президента Франції Е. Макрона на міжнародному економічному форумі в Санкт-Петербурзі в травні 2018 р.

Третій удар стосується жорстких вимог Д. Трампа значно підвищити військові витрати партнерів США по НАТО на саміті G-7 в червні у Канаді (що завершився скандалом із відкликанням підпису Д. Трампа під підсумковим комюніке, де, зокрема, йшлося і про подальшу підтримку Києва у протистоянні з російською агресією проти України) та липневому саміті НАТО у Брюсселі, що передував зустрічі з В. Путіним у Фінляндії. Європейських партнерів США стурбувала загрозна риторика американського пре-

зидента, яка аж ніяк не відповідає традиціям євроатлантичного співробітництва.

Не дивно, що на саміті в Брюсселі Д. Трамп найбільше говорив про «Північний потік» і Німеччину як його головного бенефіціара, назвавши її «заручником Кремля», який використовує військовий захист США від Росії, одночасно зміцнюючи останню економічно. Така жорстка риторика пояснюється курсом Д. Трампа на здобуття частини європейського газового ринку, зокрема в країнах Балтії та Польщі, де вже є інфраструктура для прийняття американського скрапленого газу. І саме ці країни ЄС, разом з Україною, виступають за скасування спорудження другої «нитки» газопроводу «Північний потік». Європейським компаніям, які братимуть участь у будівництві газогіну, США загрожують економічними санкціями. Американський президент, певно, що навмисно загострив відносини з союзниками в Брюсселі, але немає достеменної інформації про його позицію у енергетичних питаннях на переговорах з Путіним – чи взагалі згадувався «Північний потік-2». Складається враження, що у газопроводу є тільки один кінець – в країнах ЄС.

Відносно безпосередніх підсумків саміту Д. Трампа з В. Путіним для України зазначимо наступне. По-перше, на переговорах не йшлося про визнання російського статусу Криму. Про незмінність позиції адміністрації Д. Трампа з цього питання було зазначено ще заздалегідь прес-секретарем Білого дому С. Сандерс, а також радником з питань національної безпеки Дж. Болтоном.

Більше того, у Сполучених Штатах стався скандал, спричинений підтримкою Д. Трампом позиції В. Путіна щодо невтручання РФ в президентські вибори 2016 р. на підсумковій прес-конференції. Така позиція президента США суперечить відповідним висновкам американських спецслужб, тому Держдепартамент США за підписом його очільника Майка Помпео опублікував на своєму сайті так звану «Кримську декларацію».

«Як ми зробили у випадку з Декларацією Веллеса 1940 р. (про невизнання анексії Радянським Союзом Латвії, Литви та Естонії), США підтверджують, що їхньою політикою є відмова від визнання претензій Кремля на суверенітет над територією Криму», – йдеться в декларації. Укладачі документа відзначили, що Крим був «захоплений силою, що суперечить міжнародному праву». Також американська влада закликала Росію припинити окупацію Криму і «поважати» принципи міжнародного права.

Загалом на підсумковій прес-конференції двох президентів у Фінляндії питання України не лунало зовсім, що пояснюється

«токсичністю» цього питання для Д. Трампа в контексті розслідування спецпрокурора Р. Мюллера про можливе втручання РФ у вибори 2016 р.

Проте головні побоювання експертів стосувалися закулісних переговорів Д. Трампа з В. Путіним в режимі «тет-а-тет» щодо варіантів врегулювання конфлікту на Донбасі. Зокрема, можливих усних заповідей Д. Трампом В. Путіна щодо посилення ним тиску на керівництво України з виконання політичної частини Мінських угод Україною без повної реалізації російською стороною і підконтрольними їй місцевими бойовиками питань безпеки. Або ж інших ініціатив з боку Кремля на Донбасі, вигідних для Кремля.

Вже через декілька днів по завершенню саміту російська сторона організувала «витік інформації» з цього приводу. На сайті авторитетного американського видання Блумберг з'явилася стаття, згідно з якою В. Путін нібито сказав російським дипломатам на закритій зустрічі, що він зробив пропозицію Д. Трампу в Гельсінкі провести референдум на Донбасі під міжнародним контролем. Мета – «допомогти розв'язати конфлікт на сході України». Але вирішив не афішувати цей план, щоб президент США мав можливість його розглянути. Незабаром інформація про новий «план Путіна» підтвердилася і офіційними джерелами російського МЗС.

Тобто В. Путін фактично запропонував повторити на окупованих територіях «плебісцит» зразка 2014-го р., але вже під міжнародним контролем. Відразу після появи «плану», було зрозуміло, що цей варіант не може бути реалізованим з багатьох причин. Головна з них – про такий варіант не має жодного слова у мінських домовленостях від 2015 р., на необхідності виконання яких постійно твердить сама Росія, звинувачуючи Україну в небажання їх реалізувати.

Тим не менш, варто визнати, що певних оперативних цілей ця «нова ініціатива» В. Путіна зуміла досягти. По-перше, вона викликала жваве обговорення серед експертів, політиків і журналістів не тільки в Україні та РФ, але й в заокеанських ЗМІ. Тим самим переключивши на певний час увагу американців з обговорення скандальної прес-конференції Д. Трампа з В. Путіним, на якій той дав двояку відповідь щодо російського втручання в президентські вибори в 2016 р. З якого не лише американські ліберальні ЗМІ, які традиційно ворожо ставляться до політики Д. Трампа в цілому, але й навіть багато політиків-республіканців в Конгресі зробили висновок: Д. Трамп довіряє В. Путіну в цьому гострому питанні більше, ніж спецслужбам США. Це викликало вкрай негативну реакцію і змусило Д. Трампа шукати виправдання своїх слів. І тут дуже вчас-

но для американського президента з'являється «витік» з російського МЗС інформації про «план Путіна» щодо референдуму на Донбасі.

По-друге, таким чином Кремлем було надано старт обговоренню в ЗМІ та експертному середовищі можливих альтернативних варіантів вирішення конфлікту на Донбасі, на більш вигідних для Кремля умовах. На тлі яких реалізація «Мінська-2» здається ще цілком прийнятним варіантом.

У цій ситуації можна провести паралелі з тактикою самого Д. Трампа – бізнесмена, який спочатку озвучує свідомо завищені очікування, щоб в результаті отримати цілком прийнятний варіант. При цьому залишивши сторону, що пішла на поступки, з відчуттям, що і вона залишилася у виграві.

Останній наочний приклад – вимоги Д. Трампа на саміті НАТО в Брюсселі підняти витрати на оборону союзниками вже не до 2%, а до 4% від ВВП. Всім зрозуміло, що це неможливо реалізувати. Але 2% на такому тлі виглядають навіть привабливими.

Отже, Кремль намагається захопити ініціативу в обговоренні можливих варіантів вирішення конфлікту на Донбасі, створювати порядок денний, як він це вже зробив раніше з пропозицією про миротворчу місію ООН, розміщену по лінії розмежування на Донбасі.

Нахнений значною підтримкою виборців-республіканців підсумками його зустрічі в Гельсінкі (79%), Д. Трамп доручив своєму раднику з національної безпеки Дж. Болтону запросити В. Путіна на зустріч до Вашингтону. Де, як передбачалося, будуть досягнуті вже конкретні домовленості. У тому числі, ймовірно, і по Україні без її участі. В американських ЗМІ називалися навіть можливі терміни наступної зустрічі лідерів США та РФ – вересень-жовтень 2018 р. Але тут оперативно втрутився Конгрес. У його нижню палату був негайно внесений законопроект, поданий представниками обох партій про посилення санкцій проти РФ у разі, якщо її втручання у вибори 2016 р. буде доведено.

Судячи з усього, в оточенні Д. Трампа знайшлися радники, які пояснили йому несвоечасність візиту В. Путіна напередодні проміжних виборів до Конгресу в листопаді 2018 р., а головне – незавершеного розслідування спецпрокурора Р. Мюллера, який буквально за день до саміту в Гельсінкі висунув звинувачення 12 офіцерам російських спецслужб у втручанні в президентські вибори в США.

Проте одним з головних аргументів для республіканців в тому, щоб змусити Д. Трампа пригальмувати діалог з В. Путіним, мала стати негативна реакція (більш ніж 60%) тих виборців, які не є

прихильниками двох головних партій на результати зустрічі з російським лідером у Гельсінкі. Слід зазначити, що саме ці голоси зіграли вирішальну роль у перемозі Д. Трампа над Х. Клінтон у 2016 р. І підтримка саме цієї електоральної групи буде вирішальною й на прийдешніх «проміжних» виборах до Конгресу в листопаді. Від результатів яких, зокрема, багато в чому буде вирішуватися й доля перспектив Д. Трампа бути переобраним у 2020 році.

Д. Трамп почав дещо здавати назад. Спершу Держдеп США оприлюднив вже згадану вище «Кримську декларацію», для того щоб закрити тему з двозначним висловом «Подивимося!» від Д. Трампа щодо можливості визнання російського статусу Криму. Потім радник з національної безпеки Дж. Болтон заявив, що зустріч Д. Трампа з В. Путіним у Вашингтоні відбудеться у 2019 р. після того, як буде завершено розслідування спецпрокурора Р. Мюллера про втручання РФ у американські вибори 2016 р. У Москві відреагували швидко і запросили президента США до себе. Він вустами прес-секретаря Білого дому С. Сандерс заявив, що «відкритий для відвідування Москви після отримання офіційного запрошення». Ясно, що якщо Д. Трамп вирішить відвідати Москву, Кремль не забариться з офіційним запрошенням.

Висновки та рекомендації.

Підводячи підсумки слід зазначити, що ситуація для України, насамперед завдяки скандалу в США через підтримку позиції В. Путіна Д. Трампом щодо невтручання у вибори 2016 р. на підсумковій прес-конференції в Гельсінкі стабілізувалася.

У той же час стало зрозумілим, що тема врегулювання конфлікту на Донбасі на зустрічі в Гельсінкі насправді була однією з основних. І головне – Д. Трамп продемонстрував свою готовність розглядати альтернативні варіанти, які Кремль йому надав. Це була чергова спроба Москви запропонувати вирішення конфлікту на Донбасі в обхід України і європейських акторів, чії позиції Кремль досі не влаштовують.

Не виключено, що незабаром можна буде почути і нові варіанти, особливо якщо Д. Трамп погодиться на зустріч з В. Путіним у Москві. Проте, враховуючи жорстку реакцію в Республіканській партії і Конгресі у цілому на саміт в Гельсінкі, скоріш за все, якоїсь згоди по Україні між Д. Трампом і В. Путіним до проміжних виборів в США ми не побачимо.

Водночас Українській державі, насамперед вітчизняному МЗС, слід не лише, так би мовити, постійно тримати ситуацію в полі зору, але й докладати потужних зусиль щодо зміцнення заанга-

жованості істеблішменту США на підтримку України у її протистоянні із Росією. Головною стратегічною метою офіційного Києва була і залишається лінія щодо відновлення суверенітету на всій території держави та досягнення миру на Донбасі. І підтримка цього імперативу з боку США, її президента – це досить значущий реальний чинник, який має бути завжди на нашому боці.